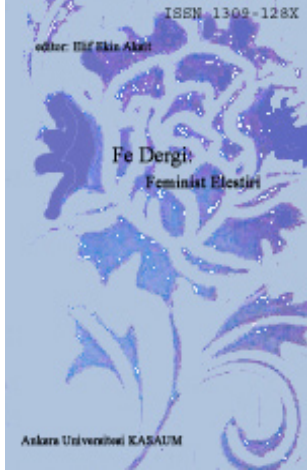

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 8, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Canavarlaş(Tırıl)An kent sokakları: Kadının kent deneyimi üzerine bir değerlendirme
Derya Acuner

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Haziran 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000148

Bu makaleyi alıntılar için Derya Acuner, “Canavarlaş(tırıl)An kent sokakları: Kadının kent deneyimi üzerine bir değerlendirme” *Fe Dergi* 8, no. 1 (2016), 1-14.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/15_1.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Canavarlaş(tırıl)an kent sokakları: Kadının kent deneyimi üzerine bir değerlendirme¹

Derya Acuner*

Özellikle 1980'lerin sonundan itibaren artmaya başlayan, kadınların kent deneyimlerini konu edinen çalışmaların, ülkemizde yeterli bir ilerleme kaydetmediği söylenebilir. Türkiye'de "kent" konusunun, farklı disiplinler tarafından sıklıkla üstünde durulan bir başlık olduğu düşünüldüğünde, bu alanı kadın bağlamında –daha ziyade kadınların kendi deneyimleri açısından- ele alan çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Bu durum, tam da, kadınların kent deneyimlerini araştıran feminist yazarların vurguladığı gibi kadınların kent teorisinin dışında bırakıldığı bir kanıttır. Bir kurgu ve anlam inşası olarak kenti kadınlar açısından açıklamaya çalışan çalışmaların dışında, kent tasarımının ve planlama pratiklerinin kadınların hayatını nasıl etkilediği de feminist kent çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu iki alt başlıkla ilgili ortaya atılan iddiaların bir kısmını bir araya getirmeyi hedefleyen bu makalede, kent hayatının getirdiği anonimlik ve geçici ilişkilerin kadınların hayatını nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmaktadır. Bununla beraber, kent hayatıyla kadın arasındaki ilişkinin tek taraflı olmadığı vurgulanarak, kolektif eylemlerle kadınların kamusal alanı nasıl dönüştürebileceği tartışılmaktadır. Makalede korku faktörü farklı açılardan değerlendirmeye tabi tutulurken, değişen dünya konjonktürü ve dengelerinin yanı sıra küreselleşmenin bu coğrafyadaki trendleri ve alışkanlıkları nasıl şekillendirdiği göz önünde bulundurularak, özelleştirmenin sadece sınıfsal değil cinsiyetle alakalı yönüne de değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, kent, sokak, kısıtlama, özgürleşme

Monsterized city streets: Thoughts on women's urban experience

Studies dealing with women's urban experiences have increased in number and varied in terms of scope especially after 1980's. However, interestingly it still is not a popular topic in Turkey even though urban studies have been one of the hottest fields within Turkish academia. This phenomenon proves the critique of feminist authors working on urban issues that urban theories overlook gender. In addition to the efforts to understand the city as a construction from women's perspective, another major focus of the literature on feminist urban studies is to discuss the impacts of urban planning on women's lives. This paper aims to gather different approaches regarding these two subtopics of the field in general, addresses how anonymity and temporariness of relations of the daily practices within urban spaces affect women's choices and lives. On the other hand, stressing the two-sided nature of the interaction between women and the city, a discussion on how women can transform the public space collectively is developed. This paper tries to analyze the factor of fear in different contexts and also refers to privatization as a gendered process by keeping the effects of globalization and changing tendencies in mind.

Keywords: Woman, urban, street, restriction, liberation

Giriş

Kent ve kamusal mekânları, kadınlar için bir taraftan özgürleşme alanı anlamına gelirken diğer taraftan da pek çok kısıtlamaya *ev sahipliği* yapar. Başka bir deyişle, kentin sokakları, kadınlar için çelişkilerle doludur.

İdam mahkûmu bir kadının hayat hikayesini anlatan *Sıfır Noktasındaki Kadın*'ın başkahramanı Firdevs'in hayatında sokakların yeri büyüktür ve söz konusu çelişkiyi gözler önüne sermektedir: Yaptığı birçok yanlış seçime sokaklarda karşılaştıkları sebep olur, ama aynı zamanda acıdan ve tehlikeden her kaçışında sığındığı yer yine sokaklardır; kendine ve dünyaya güvenini kaybetmesi çoğunlukla sokakta karşılaştıkları yüzündendir, ama kendine güvenini yeniden kazandığı yer de genellikle sokaklardır (El Seddavi 1987). Hayatının, *fahişe* olmadan

önceki döneminde eğitime amcası yüzünden devam edemeyen Firdevs, ailesinin kendisi için uygun gördüğü evliliği yapmak istemediğinden evden kaçmaya karar verir; fakat sokakta duyduğu korku yüzünden geri döner ve gördüğü şiddetten kurtulmak için yeniden sokaklara kaçacağı evlilik gerçekleşir:

Daha önce de çok defa yaptığım gibi, sokakta yürüyordum... Sokaklara ilk kez görüyormuşçasına baktım. Gözlerimin önünde yeni bir dünya açılıyordu;[...] Sokaklarda insanların,[...] ardi arkası kesilmez bir akışla hareket ettiklerini görüyordum... Orada tek başına, öylece duran bana kimse aldırış etmiyordu. Bana dikkat etmedikleri için de onları rahat rahat gözleyebiliyordum... Birden kendimin de onlardan biri olduğunu kavrayınca, hayretler içinde kaldım. Bu kavrayış bende önce bir mutluluk yarattı;[...] Karanlık bastığımda hâlâ geceyi geçirecek bir yer bulamamıştım.... Karanlığın içinde birden bir çift göz algıladım, daha doğrusu bu gözlerin bana yöneldiğini hissettim;[...] Bakışlar[...] yavaşça bacaklarıma, kalçalarıma, karnıma, göğüslerime, boynuma çıkmaya başladı; sonra aynı soğuk merakla gözlerime dikildi. Tüm bedenimden ölüm korkusu gibi[...] bir ürperti geçti... Üstelik bıçak ya da jilet taşıyan bir elle değil, topu topu bir çift gözle karşı karşıyaydım... küçük bir dükkan gördüm, hızla oraya koştum. İçeri dalıp kalabalığın arasına karıştım... Kafamda tek bir düşünce vardı: en kısa yoldan amcamın evine ulaşmak (El Seddavi 1987, 51-3).

Çalışmanın temel çıkış noktalarından ilki, Türkiye’de son yıllarda gittikçe önem kazanan kent çalışmalarına toplumsal cinsiyet açısından yaklaşan araştırmaların sayısının azlığıdır. Bu çalışmanın kaleme alınmasındaki diğer önemli motivasyon ise korku faktörünün, kadınların kent mekânlarını kullanımı açısından nasıl bir etkisi olduğunu anlamaya yönelik bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bununla beraber, kadın özgürleşmesi ve sokakla kurulan ilişki arasındaki çift yönlü bağlantı, metnin tamamının etrafında örüldüğü iskeleti oluşturmaktadır. Son olarak, değerlendirmenin tamamında, güncel Türkiye ekonomisinin konut sektörüne bağımlılığının göz önünde bulundurulacağı en başta vurgulanmalıdır. Kadınların kolektif eylemle sokağı dönüştürme kapasiteleriyle başlayıp anonimliğin çelişkisi üzerinde durduktan sonra, feminist çalışmaların sıklıkla değindiği kentin, kadınların günlük hayatını zorlaştıran yönlerinden bahsedecek ve ardından kamusal alanların özelleştirilmesiyle kadın bedenini kontrol altında tutma çabasının ilişkisine hızlıca bakıp, sokak kullanımının kadınlar için neden önemli olduğuyla değerlendirmemi tamamlayacağım.

Metin okunurken, yukarıda alıntılanan parçanın arada bir hatırlanması, sunduğu ipuçlarından faydalanmak adına işe yarayabilir. Başlamadan son bir hatırlatma daha yapmakta yarar var: Her ne kadar başlıkta *kadın ve deneyim* kelimeleri tekil olarak kullanıldıysa da, her kadının kendine özgü/biricik bir hayatı, kimliği ve deneyimi olduğunun unutulmaması, geçersiz genellemeler yapmak yanlısına düşmemek açısından elzemdir. Bununla beraber, bahsi geçen ve kadınların nasıl deneyimlediği irdelenmeye çalışılan kent sokaklarının yalnızca fiziki bir mekân olarak ele alınmadığı, aksine buraların toplumun algılarıyla ve deneyimiyle şekillenen diğer yandan da toplumun algı ve deneyimlerini şekillendiren niteliğinin makaledeki yaklaşımın temel taşı oluşturduğunun altı çizilmelidir.

Kolektif Eylem ve Sokağa Çıkmak

Kadınlar ve kentin kamusal alanlarının özgürleşme bağlamında karşılıklı etkileşiminden bahsederken bakmamız gereken noktalardan biri, şüphesiz, kadınların hak mücadelesi tarihi olacaktır. Kadın hakları mücadelesi tarihinde *sokak*, tüm hareketlerin tarihinde olduğu gibi, hayati bir önem taşımaktadır. Gruplar, meydanlarda toplanarak hem kendilerini görünür kılar hem de taleplerini kalabalıklara ve karar mercilerine duyurur. Özel-kamusal –veya ev-sokak- ikiliğinin kadın hareketi için önemini hesaba katarsak, *sokağa çıkmanın* kadın hakları mücadelesi özelinde, genel anlamının dışında sembolik bir anlamının da olduğunu iddia edebiliriz.

Öncelikle, kadınlar haklarını talep etmek ve şikâyetlerini dile getirmek amacıyla sokağa çıktıklarında, erkeklere ait olduğu sayılan kamusal alanı işgal etmekle kalmaz, aynı zamanda erkeklere ait olduğu sayılan bir eylemde bulunarak kendileriyle ilgili söz söyleme ve isteme hakkını kullanarak politikleşirler. Bunun yanında, kadınların kolektif olarak sokağa çıkmalarının temel sebeplerinden biri maruz kaldıkları şiddeti ifşa etmektir ki büyük oranda ortaklaşılan bu amaç, çok temel bir algıya, kendileri için sokakların tehlikeli, evlerin ise güvenli alanlar olduğu algısına güçlü bir karşı gelişi ifade etmektedir (Ekal 2014, 174). Sokaktaki eylemlerin performatif, bir diğer deyişle bireyin kendi bedeniyle kurduğu ilişkiyi yoğunlaştıran yanı ise başlı başına bir güçlenme biçimidir. Benzer şekilde, omuz omuza direnmek, haykırmak ve şarkı söyleyip dans etmek, doğurduğu kuvvetli bir dayanışma ve birlikte var olma hissiyle, iyileşmeye ve potansiyelinin farkına varmaya doğrudan alan açan bir pratiktir.

Sokağa çıkmak eylemi, bizzat hak mücadelesinde yer alanlar için yukarıda aktarıldığı şekillerde başlı başına özgürleşmek anlamına gelmekteyken; sebep olduğu değişikliklerle, sokağa çıkmayan kadınların hayatı üzerinde de dolaylı yoldan özgürleştirici etkilere sahiptir. Örneğin, diğer mücadele alanlarının yanı sıra, sokaktaki eylemliliğin de etkisiyle, kanunda kadınlar lehine yapılan bir değişiklikten, süreç içinde sokağa çıkmamış bir kadın da faydalanacaktır.

Burada gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta, kadın ve kent arasındaki dönüştürücü ilişkinin karşılıklı olmasıdır: Kadınların, zaman ve mekânı kullanımları, kentin mekânsal ve sosyal yapısında değişiklikler meydana getirir; bu değişiklikler de şehirdeki cinsiyet ilişkilerini dönüştürür (Miranne ve Young 2000, 1). Torre, zorla kaybedilen yakınları için adalet mücadelelerini yıllardır devam ettiren Plaza de Mayo Anneleri'nin kenti nasıl dönüştürdüğünü anlattığı makalesinde, kadınların bu dönüştürücü gücünün teoride göz ardı edilmesini eleştirir (1996): Kadınların kentsel tecrübeleri üzerine yapılan feminist çalışmaların, genellikle on dokuzuncu yüzyılda Avrupa başkentlerinde inşa edilen burjuva kadını kimliğine odaklanmasına dikkat çeken Torre, bu çerçevede kadının ya erkek bakışının arzu nesnesi ya da tüketim toplumunun aracı olarak tasvir edildiğini belirtir (1996, 241). Bu kapsamda, dönüştürücü rol oynamış olan kadınlar istisnai bireyler olarak anlatılırken, kadınların geneli –özellikle işçi sınıfına mensup kadınlar- kolektif bir sosyal projenin bilinçsiz ve kendilerine atfedilmiş rolleri yerine getiren araçları olarak ele alınır. Hâlbuki Plaza de Mayo Anneleri söz konusu genellemeyi sarsabilecek bir örnektir. Bu noktada Torre, kadınların, kamusal alanı dönüştürmekte başarılı olmuş kolektif veya bireysel kadın eylemlerini görünür kılarak, yalnızca kenti kullanma değil aynı zamanda onu dönüştürme hakkını da talep etmesinin önemini vurgular (1996, 242).

Benzer bir perspektiften Türkiye'ye bakmak da mümkündür: Ekal, Türkiye'deki feminist hareketin sokakla bağını incelediği çalışmasında, kadına yönelik şiddetle beraber feminist hareketin kendisini de görünür hâle getiren Mayıs 1987'de Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda gerçekleştirilen “Dayağa Karşı Yürüyüş”ü Türkiye feminist hareketinin “80'lerdeki yükselişinin temel taşlarından biri” olarak aktarır (2014, 179). Yine aynı çalışmada, 1989'da ilki gerçekleştirilen “Mor İğne Kampanyası”na sokakların tehlikeli olduğu fikrini vurgularken “kadınların sokakta tehlikeden uzak var olma hakkını savunan” bir kolektif eylem olarak yer verilir (Ekal 2014, 180). Türkiye'de 1980'lerin sonlarında gerçekleştirilen bu ilk feminist eylemler, dünyadaki diğer örneklerle paralel olarak, bir yandan “tehlike ve korku üzerinden kurulan kamusal/özel alan ayırımı sorgulamakta”, diğer yandan da “hem kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık yaratmak anlamında etkili olmakta hem de feministlerin şiddetin önlenmesi konusunda yasa değişiklikleri yapılması ve şiddet gören kadınlarla dayanışma içinde olmak için sürdürdükleri diğer faaliyetler açısından bir başlangıç noktası teşkil etmekteydiler (Ekal 2014, 180-1)”. Gezi Direnişi ise, kolektif eylemliliğin kamusal alanı dönüştürme etkisine doğrudan örnek olarak gösterilebilecek birçok pratiğe sahne oldu. Bu dönüştürme kapasitesinin en bariz örneklerinden biri olarak, “küfürle değil, inatla diren” sloganıyla yola çıkan kadınların düzenlediği ve İstiklal Caddesi'nde cinsiyetçiliği ve homofobiye yeniden üreten duvar yazılamalarının küçük müdahalelerle dönüştürüldüğü eylemler verilebilir (Tahaoğlu 2013).

Resim 1. “Küfürle değil, inatla diren” eylemlerinden bir karede “AMK” duvar yazılamasını, “AŞK” olarak değiştiren kadın eylemci görülüyor. [Kaynak: <http://bianet.org/bianet/kadin/147234-kufurle-degil-inatla-diren>]

Bununla beraber, çoğunluk tarafından sanıldığı gibi aksine, bu coğrafyada kadın hareketi Cumhuriyet’le başlamaz. II. Meşrutiyet’ten itibaren kadınlar farklı konulardaki hak talepleri için örgütlenerek sokağa çıkmışlardır. Ne var ki, uzun yıllar boyunca kadınların kamusal alandaki direnişlerinin tarihi üzerinde durulmamıştır. Bu tarihin görünür kılınmasıyla, kadın haklarının bizzat muhatapları tarafından kazanılmış haklar olarak değil de “yalnızca iyi niyetli yöneticilerin lütufları” olarak görülmesi yanlış yaygın bir varsayım olarak köklemiştir (Çavuşoğlu 2014, 68). Bu açıdan bakacak olursak, gerek Osmanlı’nın son dönemi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki kadın hakları mücadelesini gün ışığına çıkarmak, gerekse başta Cumartesi Anneleri olmak üzere güncel mücadelelerin tarihini belgelemek adına yapılan çalışmaların sayısındaki artış ise sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir.²

Kentin Kadınlara Sunduğu Dev Fırsat: Anonimlik ve İlişkilerin Geçiciliği

Kadın, kentte, yalnızca kolektif eylemler aracılığıyla özgürleşmez. Kadınları özgürleştiren bir başka önemli etken de, -yabancıların bir araya geldiği bir mekân olarak kabul edilen- kentin ayrılmaz bir özelliği olarak ele alınan anonim kalmaya, yüzeysel ve geçici ilişkiler kurmaya olanak veren yapısıdır. Kentli nüfusun büyük ölçeği, küçük yerleşim alanlarının aksine, kent toplumundaki bireylerin diğerlerini yakından ve derinliğine tanımamasını olanaksız hâle getirir (Tekeli 2011, 212). Jacobs’a göre, sokaklarda asayişin sağlanması ile günlük kent yaşamında kurulan ilişkilerin geçici ve sınırlı yapısı arasında yakın bir ilişki vardır (2011). Öyle ki, kaldırımları emniyetli hâle getiren başlıca aktör olan “sokağa bakan gözler” için, yabancıları korumak adına harekete geçip geçmemeye karar vermek noktasında sokağın genelinin kendisini destekleyeceği yönünde neredeyse bilinçdışı bir varsayımın varlığı büyük önem taşımaktadır (Jacobs 2011, 75).³ Bu varsayımın temelinde yatan güven hissi ise “kaldırımlarda meydana gelen çok sayıda minik temas” sayesinde inşa edilir:

Bu güven, bira içmek için barda mola vererek, manavdan tavsiye alarak ve gazeteciye öğüt vererek, fırında başka müşterilerin fikirleriyle kendininkileri kıyaslayarak, kapı önünde gazoz içen iki çocuğa selam vererek, akşam yemeğini bekleyen kızlara bakarak, çocukları azarlayarak, nalburdan yeni bir iş imkânı olduğunu öğrenerek, eczacıdan bir dolar borç alarak, bebekleri severek, bir paltonun niçin solduğunu konuşarak oluşur (Jacobs 2011, 76).

Başka bir deyişle, sokakta anonimlik hâlinin rahatlığıyla kurulan gündelik ve geçici, kısa süreli ilişkiler yabancılar arasında bir güven hissi oluşmasını ve kişilerin ihtiyaç duyduklarında destek bulabilecekleri varsayımında bulunmalarını sağlayarak müdahale gerektiren olası durumlarda harekete geçmeyi mümkün kılar. Herhangi bir tehlike ânında sokaktaki yabancıların yardımı koşacağı fikri ise, bireylerin kendilerini sokakta emniyette hissetmelerine ve hâliyle kenti daha rahat kullanmalarına katkıda bulunacaktır. Kentin yapısı gereği imkân sağladığı anonimlik hâlinin dolaylı bir etkisi olarak değerlendirilebilecek güvenlik hissiyle alakalı bu durum, ne yazık ki her zaman geçerli değildir. Örneğin, sokaklarda çalışan trans veya natrans kadın seks işçileri darp edilirken etrafta bulunanların saldırıyı durdurmak için harekete geçmeyişi sıklıkla karşılaşılan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde, kamusal alanlarda yanındaki erkek tarafından şiddete maruz bırakılan kadınları “sokağın gözleri” çoğunlukla izlemekle yetinmekte, şiddeti durdurmaya yönelik müdahil olmayış ise “karı-koca arasına girilmeyeceği” ile gerekçelendirilmektedir. Her ne kadar kadınlar çoğunlukla تنها olanlar yerine kalabalık sokaklarda kendilerini güvende hissettiklerini belirtse de, bu iki örnek kent mekânındaki anonimliğin dolaylı olarak yarattığı emniyet algısının her zaman gerçekliği yansıtmadığını, daha da önemlisi etraftaki insanların harekete geçme eğiliminde çoğunluk tarafından paylaşılan namus algısının da küçümsenemeyecek bir rol oynadığını kanıtlamaktadır.

Kent mekânlarında imkânlı hâle gelen anonimlik, sadece dolaylı yoldan güvenlik hissi yaratarak sokağı deneyimleme biçimlerini etkilemez. Bu anonimlik hâli, aynı zamanda kişilerin kendileriyle ilgili bilgilerin istedikleri kadarını başkalarıyla paylaşıp istediklerini kendilerine saklamalarına olanak tanır. Başka bir deyişle, kamusal alandaki gündelik temasların gayri-şahsi ve süreklilik içermeyen yapısı, bireylerin özel hayatları için bir nevi kalkan işlevi göreyerek onların hareket alanını genişletecek, böylece doğrudan bir etkiyle kent deneyimini zenginleştirecektir. Bununla beraber, gündelik olarak karşılaşılan insanların sürekli ilişkilerin parçalarına dönüşmeyecek olması, bireylerin cinsel ve cinsiyetle ilişkili pratiklerini de içerecek şekilde kendilerini ifade anlamında özgürleşmesini kolaylaştıran bir faktör işlevi görecektir. Ek olarak, kentin yabancıları bir araya getiren yapısı, bireylerin kendilerine benzer olanlarla karşılaşma ve yalnızlık hissiyle baş etme güçlüğünden kurtulmalarını sağlayabilecek daha derin, seçilmiş ilişkiler kurma olanağını da sunar. Tam da bu sebeple,

özellikle LGBTİ bireyler ve toplumsal normların belirlediği çerçevenin dışında yaşamayı seçen kadınlar, genellikle, büyük şehirlerde yaşamayı tercih eder (Garber 2000).

İyimser bir yanılığa düşmemek için madalyonun öteki yüzüne de bakmak faydalı olacaktır: Mahremiyet ve anonim kalma hakkı, Jacobs tarafından “büyük şehir hayatının son derece tutulan ve özenle muhafaza edilen bir armağanı” olarak tarif edilse de, bu hakkın her durumda ve herkes için erişilebilir olmadığı açıktır (2011, 78). Öncelikle, belli etnik grupları, azınlıkları ve sınıfları potansiyel suçlu olarak algılamaya yatkın önyargılar taşımak yaygın bir eğilim olduğu için, özellikle görünüşleri dolayısıyla bu gruplarla özdeşleştirilen bireyler için şehrin kalabalığında görünmez olmak çok mümkün değildir. Örneğin evsizler veya trans bireyler, işlek bir caddenin en yoğun saatinde bile çoğu kişi tarafından fark edilecek ve bakışlara maruz kalacaktır. Bu yaygın durumun önemli sebeplerinden birinin, çoğunluğun düzene yönelik tehdit olarak algıladığı normun dışındaki bedenlerin yol açtığı korku olduğu iddia edilebilir. Bununla beraber, kamusal alanda rahatsız edici bakışların hapsine alınmak, hatta sözlü ya da fiziksel tacize uğramak için illa normların dışında bir görünüm şart değildir. İkili cinsiyet sistemini sarsmayacak bir görüntüye sahip herhangi bir kadın için de, kamusal alanlarda kendi istemi dışında bir bakışla, sözle ya da fiziksel temasla karşılaşmak neredeyse sık rastlanan bir durum olarak nitelendirilebilir. Garber, “anonimliğin yaygın olarak cinsiyetlendirilmesi” şeklinde tanımladığı bu durumu, kadınların kamusal alan üzerinde hak sahibi olmadıkları varsayımından kaynaklandığını iddia eder (2000, 32). Benzer şekilde, Wolff’a göre de, “-Simmel gibi sosyologlar tarafından tanımlanan- şehirdeki anonimlik durumu ve geçici ilişkilerin yanı sıra, -ilk olarak Baudelaire tarafından görülüp sonrasında Benjamin tarafından analiz edilen- kamusal alanda rahatsız edilmeksizin gezinme ve gözlem yapma imkânı tamamen erkeklere ait tecrübelerdir (1990, 58).” Türkiye özelinde de, kent hayatının sunduğu anonimlik hâli ve gayri-şahsi ilişkiler, kadınlar için erişilebilir olmaktan, çoğu zaman uzaktır:

Türkiye kentleri de cinsiyetlendirilmiş eril kentlerdir. Sadece planlanması ve tasarımıyla değil, toplumsal hayatın deneyimlenmesi ve gündelik pratikler anlamında da cinsiyetlendirilmiş, eril, erkekliği sürekli test eden, kadınlığı ise denetleyen bir mekânsallık üretilmiştir. Özellikle kamusal mekân heteroseksüel erkek cinselliğinin egemenliği altındadır. Bu mekânsallığın inşası namus kavramına dayalı bir ahlak anlayışı üzerinden mümkün kılınmaktadır... Kadın cinselliği etrafında kurulan anlamlar [ise] çoğu kez bakire/anne/fahişe üçlemesiyle sınırlıdır. Kadın üçüncü kategoriye düşmemek için bedenini ve cinselliğini kontrol altında tutup bastırmalı, özel alan ile sınırlamalıdır. Kamusal alanda bedenini ve cinselliğini sergileyen, yani eril kente dışı cinsel kimliği ile meydan okuyan kadının fahişe olarak nitelendirilmesi yaygındır (Çavuşoğlu 2014, 73).

Bu açıklama ışığında, Başbakan Yardımcısı Arınç’ın “Kadın [da] iffetli olacak. Mahrem-namahrem bilecek. Herkesin içinde kahkaha atmayacak. Bütün hareketlerinde cazibedar olmayacak, iffetini koruyacak,” şeklindeki demecini hatırlamak yerinde olacaktır (Radikal 2014). Tüm bunlar dikkate alındığında, kentin kendisi ve kent deneyimi de tıpkı anonimlik hakkı gibi kadın için tam anlamıyla erişilebilir olmaktan çıkar: Erkek egemen ideoloji ve bu ideoloji çerçevesinde inşa edilen erkek egemen mekânlardan kurulu şehirlerde, kadınlar dezavantajlı ve tehlide açık hâle gelir. Mekânın ve kentin algıyla alakalı bu özelliği, ilerleyen bölümlerde değinilecek olan fiziksel özellikleriyle de bir araya gelince, sokaklar, kadınlar için kısıtlayıcı ve dışlayıcı alanlara dönüşür. Kısıtlanan ve dışlanan kadının kent deneyimi, zorluklarla mücadele etmeyi gerektiren ve tatsız bir hâl alarak, erkeğin, kentin sürprizlerle dolu sokaklarında ve diğer mekânlarındaki maceraya ve zevke olanak tanıyan tecrübesinden derin bir şekilde farklılaşır.⁴

Yabancıları bir araya getiren kalabalık kentlerin, kullanıcıları için imkânlı kıldığı anonimlik hâli, bazı kesimler için, başlı başına sokakları tehlikelerle dolu hâle getiren bir kabus anlamına gelir. Bu durumun sebebini anlamak için iki farklı bakış açısından faydalanabiliriz. Bunlardan ilki, kenti, hiyerarşik ikiliklerin gerilim alanı olarak değerlendirmek üzerinden şekillenir. Bu perspektiften bakılınca, sokaklar, bir yandan egemen olanın, düzenin işaretleriyle donattığı bir alanken, diğer yandan düzensizliğin ve başkaldırının –yani *ötekinin*- mekânıdır (Cresswell 1998, 269). Cresswell’in Paris tarihinden verdiği örneklerden yola çıkılarak, söz konusu yaklaşım şu şekilde somutlaştırılabilir (1998, 271): On yedinci yüzyılda Paris’teki tüm levha ve işaretler, sokakları tek tip ve düzgün hâle getirmek amacıyla kaldırılıyor. 1667 yılında sokak aydınlatması –gecenin özgürleştirici etkisini azaltmak ve sokaklardaki düzeni gece de devam ettirebilmek amacıyla- kanunen zorunlu hâle getiriliyor. Yine Paris sokaklarında düzenlenen eylem ve gösterilerin neredeyse tamamında sokak lambaları, eylemciler tarafından yerlerinden sökülerek barikatlarda kullanılıyor. Elbette sokak lambalarının kırılmasının barikat

kurulurken kullanılması dışında sembolik bir anlamı da var: Egemen olanın dışladıkları, bu güçler tarafından sokaklara getirilmeye çalışılan düzene meydan okuyor ve anonim kalma hakkını geri talep ediyor. Açıkça görüldüğü üzere, iktidar, sokakları düzenli ve *güvenli* hâle getirmek için kendi yasal düzenleme ve standartlarını devreye sokup buraları kontrol etmeye çalışırken, dışlananların bir kısmı da sokaklardaki düzeni tehdit ederek buralarda söz sahibi olmak için kendi yöntemleriyle mücadele eder. Başka bir deyişle, sokaklar, egemen güç ve bu gücün marjinalleştirdiği kesimlerin arasındaki mücadelenin ve gerilimin başlıca mekânıdır. Bugün, bizzat Türkiye’de içinde geçmekte olduğumuz süreç de –tıpkı dünyanın pek çok farklı noktasında olduğu gibi- bu durumun bariz bir örneği. Özellikle 2013 yazında ve 2014 sonbaharında, Türkiye’nin birçok kentine yayılan direniş hareketleri ile bu dönemlerde korkunç boyutlara ulaşan aleni polis şiddeti ve resmi söylemin çerçevesi, kent sokaklarının kontrolünü elinde tutmak/ele geçirmek mücadelesiyle ifade edilen gerilimin somut hâli olarak okunabilir.

Sokaklardaki anonimliğin ve ilişkilerin yüzeyselliğinin ne sebeple tehdit olarak algılandığına dair diğer bakış açısı ise, Tekeli’nin belirttiği üzere, kent sosyolojisi kuramlarının temel sorun olarak ele aldıkları kent-köy ayrılığının sonuçlarına odaklanır (2011, 212). Bu yaklaşımın ışığında köy, “küçük, farklılaşmamış, toplumsal denetimin yüksek ve yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu bir toplumu” ifade ederken; kent, “büyük, farklılaşmış, heterojen, gayri-şahsi, anonim ilişkilerin yaygın olduğu bir toplumdur. Böyle bir ayrımın doğal sonucu olarak kent, suçluluğun ve şiddetin kaynağı olarak gösterilebilmektedir (2011, 212).” Buradan hareketle, anonimlik hâliyle ve dolayısıyla kentle ilgili iki karşıt değerlendirmenin varlığından bahsedebiliriz: Biri, kentteki anonimliği bireysel özgürlüklerin ve çeşitliliğin temel kaynağı olarak ele alıp savunurken; diğeri, kentin negatif özelliklerinin sebebinin anonimlik olduğu inancı üzerinden şekillenir. Büyük kentler, ilk grubun gözünde, farklılıklarla zenginleşen ve her türlü kimliğe kucak açan kamusal alanların toplamı anlamına gelmekteyken, ikinci grup için tehlikelerle dolu bir kaos ortamına işaret eder. İkinci gruba mensup olanlar için, uydu-kentler, tehlikelerle, ahlaksızlıkla ve anonimlikle bağdaştırılan kentin aksine, aileler, güvenli arkadaşlıklar ve sakinlik için ideal yerlerdir (Stevenson 1999). Açıkça görüldüğü üzere, bu düşüncenin temelinde, kent-köy ayrımı yatar: Günümüz kent hayatında, uydu-kentler, köye atfedilen pozitif özelliklerin bir yansımasını ifade eder ve –şehrin sunduğu imkânlardan vazgeçmeden- kentin tehlikelerinden ve karışıklığından kaçıp sığınacak güvenli bir alan olarak tahayyül edilir.

Bu karşıt grupların yaklaşımlarının ikisinde de hem geçmişi romantize eden, nostaljik bir yan bulmak hem de birtakım efsanelerin etkisini görmek mümkündür. Uydu-kentlerin yaratıcılıktan uzak ve homojen topluluklar oluşturmasını eleştirenlerin bir kısmı, kentlerin geçmişteki, herkese açık kamusal alanlarında oluşan demokratik ortamın, bugünkü özelleştirmeler sonucunda giderek zayıflamakta olduğunu iddia eder. Oysa, bahsedilen alanlar hiçbir zaman tam anlamıyla herkes için erişilebilir olmamıştır: Farklı zaman ve coğrafyalarda, yaşlılar, gençler, kadınlar, cinsel ve etnik azınlıkların üyeleri, politik ve ahlaki gerekçelerle bu mekânlardan dışlanmışlardır. Bu ayrıntıya dikkat çeken Jackson, Sennett’in “kamusal insanın çöküşü” ve kamusal şehrin ölümü için tuttuğu yası abartılı ve nostaljik bulur (1998, 176-7).

Uydu-kentlerin güvenliğine ve sundukları kaliteli yaşam tarzına vurgu yapanların kent-karşıtı söylemleri ise, geçmişin, insanların komşularına koşulsuzca güvenebildiği ve/veya doğayla iç içe geçmiş –*betonlaşmamış*- yaşam alanlarına duyulan bir özlemi içerir. Çavdar, Başakşehir’e taşınarak buradaki site hayatını gözlemlediği ve komşularıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdiği çalışmasının sonuçlarını aktarırken, özlenen güven hâlinin gerçeklikte karşılığının olmadığını ortaya koyar:

[...]site hayatını seçen aile (ya da aile adına karar veren ‘reis’), böylesi bir yaşama alanında kendisini ve ailesini şehirden gelecek tüm tehlikelere karşı koruyacağını varsayıyor... sitenin onun (ve kendisine benzer aileler) için ördüğü duvarların sembolik ve materyal vaatleri üzerine bir yatırım yapmış oluyor verdiği taşınma kararıyla. Kendisine ve ailesine ayrıcalıklı bir yer satın alıyor. Buradaki en önemli risk ise, [...]mekânın ilişkiselliğine dair birikimlerin –ailenin içinde bulunduğu ilişkiler ağının- bir yenisiyle ikame edilmek üzere geçmişte bırakılması. Dahası bu ilişkilerin söz konusu yeni yaşam alanlarının herkes için aşağı yukarı aynı riski barındırması dolayısıyla da bir daha ikame edilemeyecek olması... Bu devasa alan ve değil sitedeki, bloktaki herkesle tanışmanın imkânsızlığı kaçınılmaz bir içe kapanmayı, içe kapanmaysa şehirdekine hiç de benzemeyen, güvenilecek kimsenin olmadığı devasa, kimliksiz bir alanda tek başınalıktan doğan yeni bir korkuyu beraberinde getiriyor (Çavdar 2013, 159-60).

Emniyet açısından büyük kent merkezini ve uydu-kentleri karşılaştırırken Jacobs'a kulak vermek zihin açıcı olabilir: Ona göre, "insanları daha geniş bir alana dağıtarak, şehir özelliklerinin yerine banliyö özelliklerini geçirerek asayiş sorunu çözülemez;" çünkü "görünüşteki düzensizliğin altında, sokaklarda asayişi sağlayan harika bir düzen vardır (2011, 52;70)." Üstelik, sitelerin pek çoğunun vadettiği komşuluk ilişkilerinin ve doğallığın, altyapı yetersizlikleriyle bir araya geldiğinde sakinlerini hayal kırıklığına uğrattığı iddia edilebilir. Örneğin, İstanbul Ataşehir'deki projelerden biri olan Dumankaya İKON'da ikamet eden bir kişi, dile getirdiği şikâyetinde "müthiş bir dere ve kurbağa kokusu ile güne merhaba demekten" ve otopark yüzünden çıkan kavgalardan yakınıyor (Şikâyetvar 2014). İstanbul Sancaktepe'de inşa edilen "Dore Life" isimli sitenin sakinlerinden birinin benzer bir şikâyetine, projeyi hayata geçiren firmanın verdiği yanıt durumu özetliyor: "Takdir edeceğimiz üzere; her ne kadar hassasiyet göstermiş olsak da, yaşamın yeni başladığı bir sitede, geçiş sürecinde birtakım olumsuzlukların yaşanması kaçınılmazdır (Şikâyetvar 2014)." Bunu kanıtlayacak şekilde, Sennett, mimari açıdan geçerli olan bir ilkenin, toplumsal anlamda da eşit derecede geçerli olduğundan bahseder: Bir topluluğun üyeleri arasındaki bağlar, "planlamacıların bir kalem darbesiyle" meydana getirilemez; bunların, kendiliğinden gelişmek için zamana ihtiyacı vardır (2013, 51).

Kent Olgusu ve Yaşamı Üzerine Kadınsal Şikâyetler⁵

Kent merkezi ve uydu-kent arasındaki ayrım, kent sosyolojisi ve planlama üzerine geliştirilen feminist literatürde, hem fikirsel açıdan hem de pratikteki sonuçları bakımından büyük yer tutar. Kadınların kent deneyiminin ve kullandıkları kentsel alanların erkeklerinkinden tamamen farklı olduğunu kanıtlamayı hedefleyen ilk dönem çalışmalar, kent ve köy ayırımından yola çıkarak, kent yaşamının kadını dezavantajlı hâle getirdiği ve modern kentin -özellikle, ev ve işi birbirinden ayıran- yapısının da, bu dezavantajı pekiştirdiği üzerinde durur (Stevenson 2003, 38; Watson 2002b, 291; Parker 2004, 144). Özel ve kamusal alanlar arasındaki ayrımı merkezine alan benzer bir yaklaşım da, cinsiyetçi işbölümü ile kenti -iş merkezi ve konut alanları olarak tek fonksiyonlu- bölgelere ayıran mekânsal uygulamalar arasında karşılıklı bir etkileşimin varlığına vurgu yapar: Öyle ki, erkek, sabah erken saatlerde işe gitmek için evi -ve konut alanını- terk ederken, kadın burada kalarak evin, çocukların ve -varsa aile büyüklerinin- bakımıyla ilgilenir (Stevenson 2003, 38). Kentin bölgelere ayrılmış olması, kadını merkezden uzak tutarak -eve ve konut alanına hapsederek- bu cinsiyet rollerinin her gün yeniden üretilmesinde ve doğal kabul edilir hâle gelmesinde rol oynar. Literatürde uydu-kentlerin kadınlarla ve "güvenli", "cennet" gibi "dişil" sıfatlarla, şehir merkezlerininse erkeklerle ve "saldırgan" ve "iddialı" gibi "eril" niteliklerle bağdaştırıldığını belirten Watson, uydu-kentlerin, kadınların evde daha çok vakit geçirmesinin dışında, sembolik olarak da cinsiyetlendirilmiş mekânlar olduğuna dikkat çeker (2002a, 292).

Bu noktada, kent merkezi ve uydu-kent ayırımını temeline alan çalışmaların bakış açısının, değişen koşullarla ve getirilen eleştirilerle beraber genişlediğini belirtmek gerekir. Örneğin, internetin sunduğu imkânların çeşitlenmesi ve yeni iş alanlarının doğmasıyla, evden çalışanların sayısı artmakta ve evle iş arasındaki ayrımın sınırları belirsizleşmektedir. Bununla beraber, başta 1980'lerde başlayıp 1990'larda hız kazanan küresel turizm endüstrisindeki rekabet olmak üzere değişen öncelikler sebebiyle, tarihi kent merkezleri yeniden önemli hâle gelmiştir ve "prestij konut alanları bu merkezlerde de belirmeye başlamıştır; hatta bu tanımlama artık tarihi kent merkezlerindeki uydu-kent standartlarına işaret etmek için kullanılmaktadır. (Erkilet 2013, 130)." Mesela, yüksek gelir gruplarını hedefleyen ve "Ortaköy'de kalan son arazide hayata geçirilen" NestOrtaköy projesi kendini "İstanbul'un kalbinde yuva sıcaklığında bir yaşam" sunmasıyla öne çıkarıyor (NestOrtaköy Resmi Web Sitesi). Değinilmesi gereken bir diğer nokta da, uydu-kentlerde yaşayan kadınları tek bir kategoride ele alan geleneksel yaklaşıma yöneltilen eleştiridir; bu eleştiri bağlamında, her biri birbirinden farklı olan bu kadınları tek bir grup olarak değerlendirmenin, bizzat feminist teorisinin karşısında durduğu özcülük ve genelleme eğilimiyle tezat oluşturduğu vurgulanır (Dowling 1998). Benzer şekilde, özellikle göçmen kadınlarla yapılan ve anlam inşasına odaklanan bazı çalışmalar, evlerinin, onların gözünde kayıpların telafi edildiği veya başarının işareti olan güç alanları konumunda olduğunu kanıtlayarak; uydu-kentleri, kadınları kontrol etmeye ve onları eve hapsedmeye çalışan mekânlar olarak tanımlayan teorilere ciddi eleştiriler getirir (Thompson 1994).

Feminist kent teorisi kapsamındaki araştırmaların önemli bir bölümü de kentlerin fiziki yapısı ve tasarımıyla beraber burada sunulan kamu hizmetleri ve geliştirilen kent politikalarıyla, bunların kadınların hayatını ne derece kolaylaştırıp zorlaştırdığıyla ilgilenir. Bunlar, birçok kentsel düzenlemenin kadınları göz ardı ederek yapıldığını kanıtlayan çalışmalardır. Bu araştırmaların bir kısmı, mimar, kent plancısı ve belediyeciler gibi kent yapılarını ve politikalarını üretenlerin sayısal çoğunluğunun erkek olmasını başlıca sorun olarak değerlendirirken, bazıları ise geleneksel cinsiyetçi işbölümüne uygun stereotipler konusunda ısrarcı zihniyetin planlamadaki yaygın etkisini

asıl problem olarak gösteriyor (Bondi 1998, 177). Tabii burada, kadınları özel alana ait bir azınlık olarak görmeye devam eden genel eğilim kadar, kadınların kamusal alan üzerinde ne kadar söz sahibi oldukları ve ne derece *gerçek* birer yurttaş hâline geldikleri de sorgulanmalı. Sebebi ne olarak değerlendirilirse değerlendirilsin, kentsel planlama ve sonucunda şekillenen kentin fiziki yapısı, toplumsal cinsiyet hakkındaki geleneksel görüşleri yansıtmak hatta pekiştirmek eğilimindedir. (Watson 2002a, 290)

Ulaşım, kadınların kentteki günlük yaşamlarını zorlaştıran sorunlu alanlardan biridir (Watson 2002b, 50; Greed 1994).⁶ Kentlerin çeperlerine doğru gün geçtikçe genişlemesi mesafeleri uzatmakta ve merkeze ulaşım giderek zorlaşmaktadır. Eğer şehir merkezine uzak bir yerleşim bölgesinde oturuyorlarsa ve ekonomik güçleri taksi için yeterli değilse, özel aracı/ehliyeti olmayan kadınların, günlük hareketleri toplu taşıma hizmetlerindeki -kadınları hesaba katmadan yapılan düzenlemelerin sebep olduğu- yetersizlikler sebebiyle önemli ölçüde kısıtlanır. Toplu taşıma sistemleri genellikle sabah evden-işe akşam da işten-eve giden çalışanın ihtiyaçlarını gidermek amacıyla merkez ve periferi arasında düzenlenmiştir (Watson 2002a, 290). TÜİK'in 2011 verilerine göre, işgücüne katılma oranı kadınlarda %25,9 iken, erkeklerde bu oranın %69,2 olduğu hesaba katılırsa, böylesi bir düzenlemenin kadınlardan ziyade erkeklerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğu istatistiki olarak kanıtlanabilir (TÜİK 2014). Ayrıca mesai saatlerinde konut alanlarında kalan yoğunluğun kadınlar olduğu düşünülürse, uydu-kentleri birbirine bağlayan hatların olmayışı ve merkezlerden aktarma yapma zorunluluğu da yine kadınların ulaşım ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Çoğu kentteki ulaşım politikalarının özel araç sahiplerini ayrıcalıklı hâle getirmesiyle artan trafik, sokakları, gün içinde buraları daha yoğun kullanan kadın ve çocuklar için güvensiz hâle getirir (Brownill 2000, 116). Taksi tutabilecek imkânı olan kadınların bir kısmının hareketleri ise, güvenliklerinden endişe duydukları için kısıtlanabilir. Özel aracı olan kadınlar, diğerlerine göre kısmen daha şanslı olsa da, bir araba markasının buyurduğu gibi "şehri sınırsız yaşamaları" pek mümkün değildir; onların karşısına da hem park yeriyle ilgili hem de trafikte seyir hâlindeyken, sırf kadın olmalarından ötürü, birtakım problemler çıkabilmektedir.⁷ Faaliyetlerin mekânda farklılaşması ve ulaşım ile ilgili kısıtlar, ev dışında çalışıyorsa işe gitmenin yanı sıra, gün içinde çocukları okula, doktora ve/veya kurslara götürüp getirmek, ev alışverişini yapmak gibi yükleri de sırtlanan annelerin yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürür. Ulaşım ile ilgili değinilebilecek bir başka husus da geçtiğimiz aylarda İstanbul Feminist Kolektif'in (İFK) "Bacaklarını topla, yerimi işgal etme" kampanyasıyla dikkat çektiği bir sorun: "Erkek bedeni, fiziklen kaplayabileceği yeri azamiye çıkarmaya yönelik bir duruş sergilerken, kadın bedenleri buldukları mekânda olabildiğince az yer işgal etmeyi sağlayacak duruşlarla alanlarını daraltmaktadır (e-skop 2014)." Kadınların yurttaşlık statüsünün pratikteki karşılığı ve cinsiyetçi kodların etkisini hesaba katmayı gerektiren bu durumu, İFK, doğal bir alışkanlık değil, taciz olarak değerlendirmeye çağırıyor (Milliyet 2014).

Resim 2. Kreş Haktır Platformu'nun hazırladığı, "Çocuk bakımı sadece kadınların değil erkeklerin de sorumluluğudur!" yazılı bir çıkartma. İstanbul'da bir halk otobüsünde çekilen bu fotoğraf, kent mekânlarının kadınlar açısından çelişkili yönü için güzel bir örnek teşkil etmektedir. Otobüsler bir yandan kadınlar için

eşitsizlik, şiddet, taciz ve ayrımcılık mekânlarıyla diğer yandan da burada görüldüğü gibi sesini duyurma ve kamusal alanları kullanma haklarını talep etme imkânı sağlayan platformlardır. Tam da bu yüzden, yeni direniş alanları açmak için kadınların kamusal alanları kullanımı, kadın özgürleşmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Ulaşım dışındaki alanlarda da kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilmesi sık karşılaşılan bir durum değildir. Watson, kent tasarımının, geleneksel toplumsal cinsiyet varsayımlarının etkisiyle şekillenmesine rağmen, çocuklu kadınların ihtiyaçlarına minimum düzeyde cevap verdiğinin ve kent mekânlarının daha ziyade genç erkeklere hitap ettiğinin altını çizer: Bebek arabasıyla geçmesi zor yollar, çıkması zor basamaklar, güvenli oyun parklarının sayıca azlığı küçük çocuklu annelerin başa çıkması gereken günlük sorunların yalnızca birkaçıdır (2002a, 290). Özellikle merdivenler ve bozuk yollar aynı zamanda engelli kadınlar ve engelli yakınlarına bakmak durumunda olan kadınlar için de büyük sorun teşkil etmektedir. Yine, kreşlerin azlığı, küçük çocuğu olan kadınların kenti kullanımını ciddi biçimde kısıtlayan faktörlerden biridir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, kadınların farklı kimlikleri hesaba katıldığında, her kadının kent yaşamında karşılaştığı sorunlar erkeklerinkinden ayrılmakla kalmaz, aynı zamanda birbiri arasında da farklılaşır. Örneğin, aydınlatma sayesinde sokakların kadınlar için daha güvenli hâle gelmesi söz konusu olmakla beraber, bu durum görme engelli kadınlar için geçerli değildir. Başka bir deyişle, kadınların sokak kullanımını kolaylaştıracağı varsayılan bir iyileştirmenin kadınların tamamını kapsayacağı yanılısına düşmemek ve farklı ihtiyaçların tamamını göz önünde bulundurmamak gerekir. Benzer şekilde, kimliklerin sabit olmadığı düşünüldüğünde, aynı kadın, hayatının farklı dönemlerinde farklı zorluklarla baş etmek durumunda kalır. Yine de, erkek egemen bir toplumdaki konumları gereği, kadınlar birçok ortak problemi paylaşır. Greed'in de belirttiği gibi, orta sınıfa mensup beyaz yakalı bir kadınla, düşük gelir düzeyindeki bir erkek kıyaslandığında, erkeğin daha çok ayrımcılığa maruz kalacağı iddia edilebilir; ne var ki, kişisel düzeyde daha çok sindirilen kadın olduğu için, gece sokakta yürürlerken bahsi geçen kadının karşılaştığı sorunların, söz konusu erkeğin karşılaştıklarından daha fazla olması muhtemeldir (1994, 36).

Kadın bakış açısıyla kentleri değerlendiren çalışmaların bir başka önemli odak noktası da kentlerdeki güvenlik sorunu veya kadınların kamuya açık alanlarda kendilerini ne kadar güvende hissettikleridir. Kısmen kentlerin tasarımı ve fiziki özellikleriyle de alakalı olan bu sorun, kadınların kenti kullanımının, zaman ve mekân açısından en önemli belirleyicisi olarak ele alınabilir. Epstein, kadınların, kenti "gidilecek ve gidilmeyecek yerler" olarak ayıran hayali haritalar oluşturduklarını belirtir; üstelik bu haritalandırmaya sebep olan korku hissini açıkça ifade edebilen kadınlar, korkularının kaynakları konusunda net cevaplar verememiştir (1997, 134). Kentte yaşam, trafik kazaları, çöken binalar, kapatılmayan çukurlar gibi tehditlerle dolu mekânlarda geçer. Ne var ki, insanları endişeye sürükleyen asıl tehditler bunlar değil, toplumda yaygınlaşan şiddet ve gittikçe belirginleş(tiril)meye başlayan *öteki* algısıyla artan şüphedir (Tekeli 2011, 209). Bu şüpheyle yükselen "suç korkusu", Çavdar'a göre, kent sokaklarını terk edip sitelere taşınma kararının verilmesinin sebeplerinden biridir (2013, 155-7). Burada, emniyetsizlik hissini ne kadarının gerçek şiddet olaylarından kaynaklandığı, ne ölçüde hayali olduğu sorulması gereken bir soru olarak karşımıza çıkar. Ancak şurası açıktır ki, medyada yer alan haberler ve özellikle kadın kuşağının televizyon figürleri, *tehlikeli öteki* algısını beslemektedir. Elbette suç korkusu, toplumun genelini tedirgin eder. Ancak, daha önce belirtildiği gibi, sokakta *fahişe*, başka bir deyişle özel değil de *genel kadın* olarak nitelendirilmesi muhtemel kadının duyduğu endişe, genel tedirginlikten ayrılır.⁸ Sokaktaki kadın, tehlikeyi göze almış demektir, hatta *aranyordur* algısı toplumun geneline yayılan bir algı olmakla beraber hem kadınların hem de erkeklerin davranışlarını biçimlendirmektedir. Erkekler kendilerini sokaktaki kadın bedeni üzerinde hak sahibi iddia edebilir bir konuma yerleştirirken kadınlar da kendilerini ve bedenlerini kamusal alanda tehdit altında duyumsamaya itilmektedir.⁹ Söz konusu endişe, geceleri artarak kadınların kenti kullanımını zamana bağlı olarak kısıtlar.

Kısıtlanma ve özgürleşme açısından bakıldığında, sokakların kadınlar için barındırdığı çelişkilerden birisi de geceye dairdir: Gece, toplumsal denetim mekanizmalarının minimuma indiği zaman dilimi olduğundan, bireylerin özgürleşmelerine olanak tanır. Kadınlar da, geceleri, toplumsal baskıdan kurtulma fırsatı bulur. Diğer taraftan, havanın kararmasıyla, sokakların cinsiyetlendirilmiş yanı kendini daha çok belli eder; kentin kamusal alanlarındaki güvenlik açıkları, sokak aydınlatmasındaki ve toplu taşımadaki yetersizliklerle beraber kadınların gece saatlerinde sokaklara erişimi daha da kısıtlanır. Toplumun genel yargısı da, hava karardıktan sonra kadınların sokağa yalnız çıkmaması gerektiği, çıkanların da başlarına gelebilecek tehlikeleri göze aldığı şeklindedir (Andrew 2000, 158). Türkiye de dâhil olmak üzere dünyanın dört bir yanında, geceleri de sokakları

özgürce kullanmak haklarını talep eden kadınların düzenlediği *gece yürüyüşleri* ise, bu genel yargıyı kırma amacıyla verilen mücadeleler arasında önemli bir yer tutar.

Kadınlar adına, -çoğunlukla- yine kadınlar tarafından dile getirilen kentle ilgili şikâyetlerin bazıları, konut projelerinin pazarlanması aşamasında kaynak olarak kullanılır. Bunların başında emniyet meselesi, faaliyetlerin mekânda yayılması ve ulaşım gelir. Tanıtım metinlerinin neredeyse tamamında, sunulan güvenlik hizmetlerinin yanı sıra günlük ihtiyaçların giderileceği mekân ve tesislerin hepsinin bir arada bulunması ve toplu taşımaya yakınlık, üzerinde durulan başlıca hususlardır: “Her şey elinizin altında”, “24 saat özel güvenlik”, “çocuklarınızın güven içinde oynayabileceği alanlar”, “ulaşım kolaylığı” gibi kalıplara hemen hemen tüm ilanlarda ve proje açıklamalarında rastlamak mümkün. Bir örnek üzerinden bakacak olursak, Kartal’da yapımı devam eden projelerden UpLife Park şöyle anlatılıyor:

UpLife’ta yaşamak bugünün standartlarının çok üzerinde bir yaşam tarzını da beraberinde getiriyor... UpLife’ın alışveriş merkezlerine yakın, gürültü ve karmaşadan uzak konumu burada yaşamayı bir kat daha çekici kılıyor. İsteyene deniz, isteyene şehir manzarası, çocuklar doya doya güvenli bir ortamda oynasın diye %75 yeşil alan, spor tesisleri, kapalı otopark, sosyal tesisler, yüzme havuzu... UpLife Park’ta [...] ticari işletmeler, spor, sağlık kompleksi ve mağazalar yer alacak. Aradığınız her şeyin elinizin altında olmasının yanı sıra [...] UpLife Park’ta siz rahat uyuyun diye, sevdiğiniz ve değer verdiğiniz her şey 24 saat özel güvenlik şirketi tarafından korunuyor. UpLife Park, iyi yaşamayı tercih edenlerin seçimi olmakla kalmıyor, bu seçkin yaşamın arkasında Teknik Yapı güveni ve imzasını da taşıyor.... Teknik Yapı, [...] yaşamı UpLife Park ile yeniden tanımlıyor (UpLife Park Resmi Web Sitesi).

Dilediğince arttırılabilecek benzeri örneklerin büyük bir kısmının kent sokaklarının özelliklerini kötüleyerek, şehri tüm pozitif anlamlarından soyutladığı ve yalnızca bakılacak bir manzaraya indirgediği söylenebilir. Benzer şekilde ev ve dekorasyon dergilerinde de başta gürültüsü ve kargaşası gelmek üzere, kent merkezlerinin ve sokakların negatif özelliklerine vurgu yapılmaktadır.

Resim 3. Sinpaş’ın İstanbul Sultanbeyli’deki projesi *Liva Turkuaz*’ın e-katalogundan bir sayfa. [Kaynak: <http://www.sinpasliva.com.tr/e-katalog/index.html>] Sakinlerine yüzme havuzu, hobi akademisi, teraslar ve hatta bir gölet ve adalar sunan site, *dışarının* hayatı güzelleştiren her olanağını *içeri* taşıdığını iddia ediyor. Doğrudan dile getirilmese de üstü kapalı vaat ise tehlikeli, zorlayıcı, kirli ve hayatı zorlaştıran her olumsuzluğun *dışarıda* kalacak olması. Oluşturulan kurguda, bu sayede artık hep “evde olmak istenecek”, *dışarıda* olunduğundaysa evin sunduğu imkânlar ve ev özlenecek, dolayısıyla mümkün oldukça evin sınırlarının dışına çıkılmayacak.

Resmi İdeoloji ve Piyasalar El Ele Kent Deneyiminin Sınırlarını Çiziyor: Özelleştirilen Sokaklar

Aileleriyle yaşayan birçok kadının eve dönüş saatlerinin aileleri tarafından belirleniyor oluşu gibi, evli kadınların da çoğunlukla kocaları işten gelmeden evde olma alışkanlıkları, kadınların bugün hâlâ, sokak kullanımlarını kendilerinden ziyade yakın ilişkide oldukları erkeklere göre şekillendirdiğini kanıtlar. Tarih boyunca da kadının sokak kullanımı erkeklerin kontrolü altında şekillenmiştir. Evlenene kadar babası tarafından kontrol altında tutulan kadınlar, sonrasında da kocalarının gözetimi altında sokakla ilişki kurabilmiştir. Sokağı gönlünce kullanan kadınlar ise “fahişe kategorisine” düşmüştür. Yaşanan ekonomik ve toplumsal gelişmelerle beraber, savaşlar, kadının hem ucuz işçi hem de tüketici olarak sokağa çıkmasını gerekli kılmıştır. Kadının artan sokak kullanımı erkeklerin kontrolünü sürdürmesine olanak tanıyan yeni tedbirleri de beraberinde getirmiştir. Osmanlı örneğinde de, “kadın toplumsal yaşama katıldıkça, kentsel gündelik yaşamda cinsiyetlerin bir aradalığına sınırlamalar getirilmiştir (Göle 1991, 71).” Rendell, özel alanda süren erkek kontrolünün, on dokuzuncu yüzyılda çeşitli uygulama ve yasal düzenlemeler aracılığıyla kamusal alana taşarak, kadını buralarda da sosyal ve ahlaki açıdan denetim altında tutmaya çalıştığını belirtir (1998, 88). Kadın bedeni üzerinde egemenliğin devamını sağlamaya yönelik uğraş, kamusal alan ve sokaklar üzerindeki kontrolü arttırmış, artan kontrol de yarı-kamusal alanların sayıca artışında etkili olmuştur. Yarı-kamusal alanlar, yabancıları bir araya getirmekle beraber, özel mülkiyete tabi olmaları nedeniyle kontrol edilebilir mekânlardır ve dolayısıyla bu mekânların kimler tarafından ve nasıl kullanılacağı denetlenebilir.

Watson, 1980’lerin ve 1990’ların politik ve ekonomik etkisiyle, özellikle kent merkezlerinin, orta sınıf kullanıcıların ve turistlerin, yani tüketicilerin kullanımına uygun hâle getirilmek amacıyla yoğun bir özelleştirme sürecine maruz kaldığının; beklenmeyen karşılaşmaların yaşandığı kontrolsüz kamusal alanların ya alışveriş merkezleri gibi yarı-kamusal mekânlar olarak yeniden inşa edildiğinin ya da buralardaki kamera sistemleri ve kontrol uygulamalarının artırıldığının altını çizer (2002b, 54). Sokaktaki gerçek tehlikeler sebebiyle kamusal alanın özelleştirilmesi bir noktaya kadar anlaşılabilir olsa da, bu sürecin toplumdaki eşitsizliği artırarak ciddi sosyal maliyetlere sebep olduğu da unutulmamalıdır (Jackson 1998, 189).

Bugünün toplumlarının –genellikle- homojenliği idealleştiren anlayışında korku faktörünün etkisi büyüktür. Bu homojenlik arayışı kentin gerek kamusal alanlarının gerek konut alanlarının yapısındaki –kâr etmek amaçlı- dönüşümün toplum tarafından içselleştirilmesinde rol oynar. Davis (2007, 145), zenginlerin ortak endişesinin hayatlarına, kendilerinden birine ve mülklerine zarar gelmesi olduğunu belirtir. Öncü ise, gerçek şiddetten başka kaynakları olan bir korkudan bahsederek, küreselleşen Türkiye’de, orta sınıfın ayrıcalıklı konumunu koruyamama endişesinin, şehir merkezlerini terk etmesindeki etkisine değinir (2005, 103). Hangi gelir düzeyini hedefliyor olursa olsun, konut projelerinin tamamı bir yandan fiziksel saldırı ihtimalini minimuma indirmeyi, diğer yandan da –herkesin bütçesinin yettiği kadar- bir seçkinlik ve ayrıcalık hâlini vadeder: Yakından bakıldığında bu vaatlerin ikisi de homojen bir topluluk vaadi anlamına gelir. “Fakir evlerle zengin konakların bir arada bulunduğu ve bunların sakinlerinin birbirleriyle ilişki kurduğu”, sınıfsal anlamda geçişten Osmanlı mahallelerinden, bugünkü homojen topluluklar içinde yaşamayı arzulayan noktaya gelinmesi, sürecin çok da kendiliğinden ve doğal yollarla gelişmediğini ve *birileri* tarafından yönetildiğini iddia etmeyi mümkün kılar (akt. Erkilet 2013, 142-3). Buradan referansla, kendisi de konut sektöründen kâr sağlayan taraflardan biri olan devletin, korkuyu beslediği ve sokakları modern bir canavar olarak yorumlayan algının inşasında açıkça görünenden daha büyük bir rol üstlendiği söylenebilir.

Devletin ve özel sektörün el ele vererek kurguladığı ve ana-akımlaştırdığı yeni *alışveriş ve yaşam alanları* cinsiyetçi işbölümünü ve normatif toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Bu durum, özellikle ilgili projelerin hedef kitlelerini oluşturan orta ve üst sınıf kadınların hayatlarına etki etmektedir. Görünen odur ki, zaman değişmiş ancak çok temel bir nokta kadınlar için değişmeden kalmıştır: Gündelik hayatını özel alanda sürdürebilmek orta ve üst sınıflara mensup kadınlara ait bir ayrıcalık gibi tanımlanmaya devam etmektedir. Satın alınabilen ve bir ayrıcalık olarak algılanan konutun yer aldığı sitenin alışveriş merkezinin ve spor kompleksinin bulunması, buralarda yaşayan kadınların hayatlarını *kolaylaştırmakta* ve *steril hale getirmektedir*. Alt sınıflardan kadınlar ise toplu taşıma kullanmak, semt pazarından alışveriş yapmak zorunda kalmakta, başka bir deyişle güvensiz ve *kirlili* sokakta hayatını sürdürmek durumundadır. Oluşturulan algı bu şekilde olduğunda, güvenli ve birçok tesisi bünyesinde barındıran bir sitede yaşayabilmek, geleceğe dair hayallerin sınırlarının belirlenmesinde olduğu gibi yatırımların değerlendirilmesine dair kararların alınmasında da önemli bir faktör olarak rol oynamaktadır.

Sonuç

Kadınların kent mekânlarıyla kurduğu ve çalışma boyunca farklı boyutlarıyla ele almaya çalıştığım ilişki, görüldüğü gibi sınırlı tutulmaya çalışılmaktadır. Kent politikaları bir yandan kadınların kent mekânlarını deneyimleme düzeyini önemli ölçüde etkilerken diğer yandan da cinsiyetçi işbölümünü yeniden üretmektedir. Bu şekilde ikili bir etkiyle kadınların özgürleşmesinin önüne geçilmektedir. Bu sayede hem sürdürülmekte olan düzenin dönüşümü engellenmekte –ideal kadın algısı olduğu şekliyle devam etmekte- hem de ekonominin iktidardakiler lehine döndürülmesi sağlanmaktadır.

Alışveriş merkezini, boş zamanın geçirileceği tesisleri, ofisleri ve konutları bir araya getiren *yaşam merkezleri*, Türkiye’de bugünün trendi hâline gelmiştir. Bu alanlar, doğrudan, kadını eve hapsetmek amacını gütmüyor –hatta ev-iş ayrımını neredeyse ortadan kaldırıyor olsa- bile, korkuyu sömürerek ve kent yaşamının getirdiği ulaşım gibi sorunları ortadan kaldırarak, kadının, gerçek sokakları kullanımını azaltmaktadır.

Kadınların azalan sokak kullanımının birçok toplumsal sonucunun olacağı iddia edilebilir: Kentin kamusal alanlarına atfedilen demokratiklik, kadınların katılımı olmaksızın tam anlamıyla hayata geçirilemeyecek, bu durum diğer dezavantajlı grupları da etkileyecektir. Bunun yanında, kadınlar gerçek birer yurttaş hâline gelmelerinin önündeki sıkıntıları yaşamaya devam edecektir. Ayrıca, herkesin kendi benzerleriyle duvarlar arkasına saklanması, bu duvarların arkasındaki hayatı satın alabilenleri ve alamayanları gün içinde hiçbir yerde karşılaşamayacak şekilde tamamen ayırarak, eşitsizliği sürekli bir döngü hâline getirecek, var olan ortak noktaları ve insanca duyguları yok edecektir. Bunun sonucunda şiddet de korku da artacaktır. Son olarak, kent sokakları, her biri ayrı kimliklere sahip kadınların çekilmesiyle zenginliğinin kayda değer bir bölümünü yitirecektir.

Sokakları kullanmamanın, kadınların kendisi için meydana getireceği bireysel sonuçlarına değinmek, en az toplumsal sonuçları düşünmek kadar önemlidir. Kentin sokaklarını kullanmayan kadın, buralarda karşılaşacağı mimari, beşeri, tarihi ve hatta gündelik hoş sürprizlerin tamamından olduğu gibi beklenmedik olanın heyecanından da mahrum kalacaktır. Bunların eksikliği, dolaylı yoldan, kadının hayal gücünü, kendi başına varolma ve mücadele etme yetisini, dönüştürme gücünün farkındalığını, cinsel özgürlüğünü ve kendine olan güvenini güdük bırakacağından; kadın kendi seçimiyle arka planda kalan ve güçsüz olan rolünü üstlenmeye hapsolacaktır. Üstelik, genel eğilim, ev kurgusunu “sıcaklık”, “mutluluk” gibi kavramlar üzerinden inşa etmek ve idealleştirmek olsa da, kadınları öldüren ve yaralayanların büyük kısmının kendi yakınları ve tanıdıkları olduğu bilinmektedir. İşte bu yüzden, Wilson’ın da belirttiği gibi, kadınlar için kentte güvenlik meselesi hayati olsa da, şehrin tehlikeleri kadar maceralarla dolu ve renkli yanını da vurgulamanın, kadının kentin şenlikli yanına, yoğunluğuna ve hatta risklerine erişim hakkında ısrar etmenin önemi büyüktür (1992, 10). Başka bir deyişle kadınlar, en başta özgürleşmek için, “sokakları da, meydanları da, geceleri de istemelidir.”¹⁰

¹2014 Dicle Koğacıoğlu Makale Ödülü'nde Mansiyon alan aynı isimli makalenin gözden geçirilmiş hâli.

²Bağımsız Araştırmacı

²“Cumartesi Anneleri” mi yoksa “Cumartesi İnsanları” mı demenin daha doğru olacağı hâlâ tartışılmakla beraber, burada “Cumartesi Anneleri” şeklinde kullanmak eylemin kadın kimliğini vurgulamak açısından tercih edilmiştir.

³“Sokağa bakan bu gözlerin” Türkiye’de bugün, özgürlük hissini destekleyen bir özelliklikle belli kesimler için- tehdit edici bir kuruma doğru dönüşmekte olduğu iddia edilebilir. Recep Tayyip Erdoğan’ın esnafın gerektiğinde “asker, polis, kahraman ve hâkim” olabileceğine dair sözleri ve Kadıköy’de kartopu oynarken esnaf tarafından bıçaklanarak öldürülen Nuh Köklü vakaları gibi örnekler, sokaktaki esnafın güven duygusu yarattığı iddiasına güç kaybettirmektedir.

⁴Erkeklerin renkli kent deneyimi literatürde genellikle, beyaz, üst sınıf, heteroseksüel erkek kimliğiyle ilişkilendirilen “flâneur”lük kavramıyla ele alınır. Dolayısıyla söz konusu deneyimden dışlananın sadece kadınlar değil, bu kategorilendirmenin haricindeki tüm kimlikler olduğu vurgulanır.

⁵Bu çalışmada kapsam sebebiyle yer verilememiş olmasına rağmen kent politikalarıyla ilgili önemli bir konunun kadınların kentsel dönüşüm deneyimleri olduğunun altı çizilmelidir.

⁶Özgecan Aslan’ın makale kaleme alındıktan yaklaşık 4 ay sonra bindiği dolmuşun şoförü tarafından öldürülmesi, ulaşım açısından kadınların karşılaştıkları tehlikelerin hayati olabileceğini gösteren uç bir örnek olarak düşünülebilir.

⁷(Nissan Qashqai reklam filmleri ve ilanlarında kullanılan slogan: “Yeni Nissan Qashqai ile Şehri Sınırsız Yaşa”. Reklam filmi <https://www.youtube.com/watch?v=mNvttoyEBjk> bağlantısından izlenebilir (Son erişim tarihi: 15 Mart 2016).

⁸Burada, seks işçilerinin haklarının insan hakları olduğu; yalnızca yaşam haklarının değil, diğer hak taleplerinin de dikkate ve koruma altına alınmasının acil gerekliliği hatırlanmalıdır.

⁹Söz konusu algı medya tarafından aralıksız olarak yeniden üretilmekte ve beslenmektedir. Örneğin öldürülen seks işçileri veya gece erkeklerle eğlenmeye çıkan kadınların hikayeleri yeterince haber değeri taşımazken, evine dönmekte olan bir üniversite öğrencisi kadının tecavüze uğraması medyada daha yoğun yer bulmakta ve büyük yankı uyandırmaktadır.

¹⁰8 Mart gece yürüyüşlerinin sloganlarından: “Geceyi de, sokakları da, meydanları da istiyoruz!”

Kaynakça

- Andrew, Caroline. “Resisting Boundaries? Using Safety Audits for Women,” *Gendering the City: Women, Boundaries, and Visions of Urban Life* ed. Kristine B. Miranne ve Alma H. Young (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2000), 157-68.
- Bondi, Liz. “Sexing the City,” *Cities of Difference* ed. Ruth Fincher ve Jane Margaret Jacobs (New York: The Guilford Press, 1998), 177-200.
- Brownill, Sue. “Regen(d)eration: Women and Urban Policy in Britain,” *Women and the City: Visibility and Voice in Urban Space* ed. Jane Darke, Sue Ledwith ve Roberta Woods (Basingstoke: Palgrave, 2000), 114-30.
- Cresswell, Tim. “Night Discourse: Producing/Consuming Meaning on the Street,” *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space* ed. Nicholas R. Fyfe, (Londra: Routledge, 1998), 268-79.
- Çavdar, Ayşe. “Orta Sınıfın Evi,” *İSTANBUL: Müstesna Şehrin İstisna Hali* ed. Ayşe Çavdar ve Pelin Tan (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013), 149-64.
- Çavuşoğlu, Erbatur. *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014).
- Davis, Mike. *Gecekondu Gezegeni*, çev. Gürol Koca (İstanbul: Metis Yayınları, 2007).
- Dowling, Robyn. “Suburban Stories, Gendered Lives: Thinking Through Difference,” *Cities of Difference* ed. Ruth Fincher ve Jane Margaret Jacobs (New York: The Guilford Press, 1998), 69-88.
- e-skop, “Bedenlerin Dili: Marianne Wex’in Fotoğraflarında Kadın ve Erkek Bedenlerinin Mekânı İşgal Etme Biçimleri,” 12 Şubat 2014 (Son erişim tarihi: 7 Ekim 2014), <http://www.e-skop.com/skopbulten/bedenlerindili-marianne-wexin-fotograflarinda-kadin-ve-erkek-bedenlerinin-mek%C3%A2ni-ısgal-etme-bicimleri/1778>
- Ekal, Berna. “Geceleri de, Sokakları da, Meydanları da Terk Etmiyoruz!: Türkiye’de Sokak ve Feminist Hareket,” *Sokağın Belleği: 1 Mayıs 1977’den Gezi Direnişi’ne Toplumsal Hareketler ve Kent Mekânı* ed. Derya Fırat (Ankara: Dipnot Yayınları, 2014), 171-85.
- El Seddavi, Neval. *Sıfır Noktasındaki Kadın*, çev. Selma Demiröz (İstanbul: Metis Yayınları, 1987).
- Epstein, Dora. “Abject Terror: A Story of Fear, Sex, and Architecture,” *Architecture of Fear* ed. Nan Ellin (New York: Princeton Architectural Press, 1997), 132-42.
- Erkilet, Alev. “‘Düzgün Aileler,’ ‘Yeni Gelenler’e Karşı: Korku Siyaseti, Tahliyeler ve Kentsel Ayrışma,” *İSTANBUL: Müstesna Şehrin İstisna Hali* ed. Ayşe Çavdar ve Pelin Tan (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013), 127-46.
- Garber, Judith A. “‘Not Named or Identified’: Politics and the Search for Anonymity in the City,” *Gendering the City: Women, Boundaries, and Visions of Urban Life* ed. Kristine B. Miranne ve Alma H. Young (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2000), 19-38.
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme* (İstanbul: Metis Yayınları, 1991).
- Greed, Clara H. *Women and Planning: Creating Gendered Realities* (Londra: Routledge, 1994).
- Jackson, Peter. “Domesticating the Street: The Contested Spaces of the High Street and the Mall,” *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space* ed. Nicholas R. Fyfe, (Londra: Routledge, 1998), 176-91.
- Jacobs, Jane. *Büyük Amerikan Şehirlerinin Yaşamı ve Ölümü*, çev. Bülent Doğan (İstanbul: Metis Yayınları, 2011).
- Milliyet, “Bacaklarını topla, yerimi işgal etme,” 17 Nisan 2014 (Son erişim tarihi: 7 Ekim 2014), <http://www.milliyet.com.tr/bacagini-topla-yerimi-ısgal-etme/gundem/detay/1868687/default.htm>
- Miranne, Kristine B. ve Alma H. Young (ed.) *Gendering the City: Women, Boundaries, and Visions of Urban Life* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2000).

NestOrtaköy Resmi Web Sitesi. (Son erişim tarihi: 8 Ekim 2014), <http://www.nestortakoy.com/>

- Öncü, Ayşe. “‘İdealinizdeki Ev’ Mitolojisi Kültürel Sınırlarını Aşarak İstanbul’a Ulaştı,” *Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler* ed. Ayşe Öncü ve Petra Weyland (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 85-103.
- Parker, Simon. *Urban Theory and the Urban Experience: Encountering the City* (Londra: Routledge, 2004).
- Radikal, “Arınç: Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak,” 28 Temmuz 2014 (Son erişim tarihi: 8 Ekim 2014), http://www.radikal.com.tr/politika/arinc_kadin_herkesin_icinde_kahkaha_atmayacak-1204217
- Rendell, Jane. “Displaying Sexuality: Gendered Identities and the Early Nineteenth-Century Street,” *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space* ed. Nicholas R. Fyfe, (Londra: Routledge, 1998), 75-91.
- Sennett, Richard. “The Open City,” *Culture: City* ed. Wilfried Wang (Londra: Lars Müller Publishers, 2013), 50-4.
- Stevenson, Deborah. “Community Views: Women and the Politics of Neighbourhood in an Australian Suburb,” *Journal of Sociology* 35, no.2 (1999): 214-27.
- Stevenson, Deborah. *Cities and Urban Cultures* (Maidenhead: Open University Press, 2003).
- Şikayetvar, “AC Yapı Dore Life Sözünde Durmadı.” 17 Eylül 2014 (Son erişim tarihi: 9 Ekim 2014) <https://www.sikayetvar.com/sikayet/detay/2694998/ac-yapi-dore-life-sozunde-durmadi/zsv0m>
- Şikayetvar, “Dumankaya İnşaat İkon sitesinde Herşey Sorun,” 27 Mayıs 2014 (Son erişim tarihi: 9 Ekim 2014), <https://www.sikayetvar.com/sikayet/detay/2470741/dumankaya-insaat-ikon-sitesinde-hersey-sorun/fafzn>
- Tahaoğlu, Çiçek. “Küfürle Değil, İnatla Diren,” *bianet*, 4 Haziran 2013 (Son erişim tarihi: 17 Mart 2016), <http://bianet.org/bianet/kadin/147234-kufurle-degil-inatla-diren>
- Tekeli, İlhan. *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011).
- Thompson, Susan. “Suburbs of Opportunity: The Power of Home for Migrant Women,” *Metropolis Now: Planning and the Urban in Contemporary Australia* ed. Katherine Gibson ve Sophie Watson (Londra: Pluto Pressi 1994), 33-46.
- Torre, Susana. “Claiming the Public Space: The Mothers of Plaza de Mayo,” *The Sex of Architecture* ed. Diana Agrest, Patricia Conway, ve Leslie Kanes Weisman (New York: Harry N. Abrams, 1996), 241-50.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “İstatistiklerle Kadın, 2013,” 5 Mart 2014 (Son erişim tarihi: 10 Ekim 2014), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056>
- UpLife Park Resmi Web Sitesi. (Son erişim tarihi: 16 Mart 2016), <http://www.teknikyapi.com/Projeler/TamamlananProjeler/Uplife-Park>
- Watson, Sophie. “City A/Genders,” *The Blackwell City Reader* ed. Gary Bridge ve Sophie Watson (Malden: Blackwell Publishing, 2002a), 237-42.
- Watson, Sophie. “The Public City,” *Understanding the City: Contemporary and Future Perspectives* ed. John Eade ve Christopher Mele (Oxford: Blackwell Publishing, 2002b), 49-65.
- Wilson, Elizabeth. *The Sphinx in the City: Urban Life, the Control of Disorder, and Women* (Berkeley: University of California Press, 1992).
- Wolff, Janet. *Feminine Sentences: Essays on Women and Culture* (Berkeley: University of California Press, 1990).